

CREENCES EN MOVIMENT: ELS BEGUINS DEL LLENGUADOC I LA CONSTRUCCIÓ D'UNA NOVA IDENTITAT HERÈTICA

Delfi I. Nieto-Isabel

Institute for Research on Medieval Cultures (IRCVM). University of Barcelona

e-mail: delfinieto@ub.edu

Rebut: 19 desembre 2019 | Revisat: 20 Abril 2020 | Acceptat: 30 Abril 2020 | Publicat: 30 juny 2020 | doi: 10.1344/Svmma2020.15.16

Abstract

In October 1319, the archbishop of Narbonne and the Dominican inquisitor Jean de Beaune surrendered to the secular arm the first members of the group of men and women known to historians as the Beguins of Languedoc. The execution that followed marked a turning point in the evolution of a religious movement that had legitimately developed for decades under the wing of the most radical branch of the Franciscan Order. In a matter of months, these individuals and their supporters were forced to adapt to clandestinity in order to survive. The aim of the present paper is to show that the Beguins of Languedoc were perceived by ecclesiastical authorities as a 'new heresy' whose novelty made it necessary to provide a working definition that helped to better prosecute it. It will also be discussed how some of the features of an alternative religious culture were built into the inquisitorial discourse and how the resulting 'heresy' was in fact co-constructed between inquisitors and religious dissenters.

Paraules clau: Heresy, Beguins of Languedoc, Inquisitorial Records, Beliefs, Spiritual Franciscans

Resum

L'octubre de 1319, l'arquebisbe de Narbona i l'inquisidor dominicà Joan de Belna van lliurar al braç secular els primers membres del grup d'homes i dones coneguts pels historiadors com a beguins del Llenguadoc. L'execució que se'n va seguir, va marcar un punt d'inflexió en l'evolució d'un moviment religiós que s'havia desenvolupat legítimament durant dècades sota l'ala de la branca més radical de l'Orde Franciscà. En qüestió de mesos, aquests individus i els seus seguidors es van veure forçats a adaptar-se a la clandestinitat per sobreviure. L'objectiu d'aquest article és mostrar com les autoritats eclesiàstiques van considerar als beguins del Llenguadoc com una "nova heretgia", la novetat de la qual els obligava a elaborar una definició pràctica que els ajudés a perseguir-la. També s'estudiarà com alguns dels trets del que de fet era una cultura religiosa alternativa es van incorporar al discurs inquisitorial i com l'"heretgia" resultant va ser el resultat d'una co-construcció duta a terme pels inquisidors i els propis dissidents religiosos.

Key Words: Heretgia, beguins del Llenguadoc, registres inquisitorials, creences, franciscans espirituals

El mes de maig de 1329, Bernat Pastor, un mercader de la vila de Marcihan, compareixia davant l'inquisidor dominic Henri de Chamayou acusat de donar fals testimoni.¹ Pel que sembla, poc abans, Bernat s'havia personat voluntàriament davant del tribunal episcopal de Besiers, on s'estava aleshores el propi Henri de Chamayou, per portar-li una carta a la qual informava l'inquisidor que, després que un tal beguí anomenat Raimon Forner i els seus companys morissin a la foguera a Pesenàs el 21 de setembre de 1321, el notari Raimon Berlet va accedir al lloc de l'execució "imbuït d'un esperit maligne" i va adorar-lo tot agenollant-se. Encara més, agafant els ossos dels cremats, els va embolicar en un tros de roba com si fossin relíquies de sants. Quan alguns dels presents li van preguntar què feia, el notari va respondre que recollia els ossos dels màrtirs cremats, perquè eren millors cristians que els que els havien condemnat i, de fet, ja gaudien del Paradís.

A la carta adreçada a l'inquisidor, Bernat Pastor li pregava que posés fi a aquest perill cismàtic alhora que li proporcionava els noms d'uns altres deu testimonis. Aquesta circumstància, és a dir, un grup de persones que decidien acusar algú d'heretgia conjuntament i de manera voluntària tot aportant testimonis detallats, era força inusual. De fet, sembla que l'inquisidor va trobar que era massa bo per ser cert i immediatament va iniciar una investigació citant els testimonis.² Aviat es va establir que tant la carta com les declaracions eren el resultat d'una conspiració orquestrada per tal d'incriminar el notari, qui no era massa popular entre els seus veïns, atès que alguns dels testimonis esmenten l'odi que sentien per Berlet i el desig de veure'l perdre càrrec i propietats com a motius al darrere de les seves accions.³

Un dels detalls més interessants d'aquest cas és que, en intentar malmetre la reputació del notari, el relat fictici de Bernat Pastor i els seus amics reproduïa fil per randa no només pràctiques, sinó també arguments i fins i tot expressions senceres en llengua vernacla que també es poden trobar en els processos judicials contra els anomenats "beguins i beguines cremats", més coneguts pels historiadors com els beguins del Llenguadoc. En altres paraules, en intentar inculpar Raimon Berlet, els homes de Pesenàs van demostrar que sabien exactament com construir una imatge creïble d'un partidari d'aquest grup. Aquest article esbossarà el procés de formació d'aquesta

---

1 Bibliothèque nationale de France, Col·lecció Doat, Manuscrit 27, fol. 204r: "Bernardus Pastoris de Marcelhano mercator habitator Pedenacii, diocesis Agathensis." Els manuscrits de la Col·lecció Doat es referencien en endavant com a Doat [número]. El registre complet de la *culpa* de Bernat Pastor es troba a Doat 27, fols. 204r–210r.

2 Les declaracions dels principals conspiradors, Guilhem Mascon, Guilhem Benet de Cazouls, Imbert de Roquefixade, Johan Mauri i Raimon Caplieu, es conserven a Doat 27, fols. 210r–216r.

3 Doat 27, fol. 209v: "et desiderans quod ipse Raymundus condempnaretur ad perdendum officium suum, scilicet notariatus, et quod perderet magnam vel maiorem partem bonorum suorum." Tots els conspiradors van ser sentenciats a presó perpètua estricta —*murum strictum*— a la masmorra inquisitorial de Carcassona, però abans serien exposats públicament en un cadafal tant a la plaça de la catedral de Sant Nasari de Besiers com a la plaça del mercat de la seva ciutat natal, Pesenàs, portant cosides a la roba creus grogues dobles i llengües vermelles — el símbol dels falsos testimonis —; vegeu Doat 27, fols. 241v–245r.

identitat reconeixible. L'objectiu és demostrar que els beguins de Llenguadoc van ser percebuts per les autoritats eclesiàstiques com una “nova heretgia”, la novetat de la qual feia necessari proporcionar una definició pràctica que ajudés a perseguir-la de la manera més efectiva. També s'examinarà com alguns dels trets del que era una cultura religiosa alternativa es van incorporar al discurs inquisitorial i com l'“heretgia” resultant va ser de fet el fruit d'un procés de co-construcció compartit per inquisidors i dissidents.

1. Els primers anys: entre la repulsa i la rebel·lió

El 1299, l'arquebisbe de Narbona, Gilles Aycelin, va convocar un concili provincial que s'havia de celebrar a Besiers. Entre d'altres assumptes, el concili va abordar la qüestió d'un cert grup d'homes i dones, vulgarment coneguts com a *Beguini seu Beguinæ*, que predicaven públicament la fi del món i l'adveniment de l'Anticrist (MARTÈNE, DURAND 1717: IV, 226).⁴ Les actes del concili descrivien les activitats del grup com un culte supersticiós – *cultum superstitionis* – que prohibien a efectes immediats. També segons les actes, aquests homes i dones feien vots de virginitat i castedat que no complien, vestien de manera distintiva, celebraven reunions secretes, predicaven i intentaven excusar aquesta transgressió tot al·legant que no predicaven sinó que simplement parlaven de Déu per recomfortar-se mútuament.

La majoria d'autors consideren indiscutible la relació entre el grup censurat a les actes del concili provincial de Besiers i el pensament del controvertit teòleg franciscà Pèire de Joan Olieu, també conegut en català com a Pere de Joan Olivi.⁵ El document, però, no esmenta Olivi, els escrits del qual van ser condemnats en un capítol general de l'orde franciscà celebrat a Lió el mateix any del concili, i tampoc es refereix explícitament als framenors, sinó que només menciona la relació d'alguns membres de cert “orde lloable” amb el grup sota sospita. Tot i així, la presència de beguines a la zona de Narbona està documentada almenys des de la dècada de 1280, i les connexions entre *beguinæ* i la branca espiritual de l'orde de sant Francesc tampoc no eren cap novetat.⁶ L'afirmació d'Olivi que el rei Carles II de Nàpols temia que l'eloqüència del frare

⁴ És important assenyalar que, malgrat que l'inquisidor dominic Bernat Gui afirmaria molt més tard que aquests grups s'anomenaven a si mateixos Germans pobres de penitència del Tercer Orde de sant Francesc, aquesta denominació no sembla haver estat gaire estesa. Per contra, els termes beguí i beguina no només eren d'ús comú entre les autoritats eclesiàstiques – de vegades com a terme d'infàmia –, sinó que, molt abans que els beguins esdevinguessin un moviment perseguit, també els feien servir abastament tant els propis afectats com els seus simpatitzants.

⁵ Tant Raoul Manselli com Louisa Burnham consideren probable que els homes i dones censurats durant el concili de 1299 fossin seguidors d'Olivi (MANSELLI 1959: 41; BURNHAM 2008: 34). Per la seva banda, David Burr, qui també recolza aquesta afirmació, analitza alhora altres possibilitats que impliquen una connexió no tan immediata; vegeu BURR 2001: 92–93.

⁶ Com a exemple, el 1288, entre les trenta persones citades davant del tribunal arquebisbal per testificar en el cas de certa visionària coneguda com a Rixendis de Narbona, tres dones són anomenades beguines (THÉRY 2008: 63–90). No hi ha proves documentals que recolzin la idea que les beguines narboneses documentades el 1288 mantinguessin creences de caire apocalíptic, però sí estaven associades als cercles franciscans de la ciutat. Encara que no és possible afirmar que les beguines que seguien Rixendis formessin part del grup que va ser censurat el 1299, sí que participaven del mateix clima espiritual que donaria lloc al moviment beguí olivià. Aquest cas es tracta amb detall a NIETO-ISABEL 2017.

pogués *inbeguiniri* els fills del monarca – els prínceps retinguts com a ostatges pel rei Pere el Gran – evidència encara més els estrets vincles entre els dos contextos espirituals (DENIFLE, EHRLE 1885–1887: vol. 3, 539). Així doncs, l'esment als *Beguini seu Beguinæ* a les actes de Besiers probablement és la primera prova documental de l'existència del grup conegut posteriorment com a beguins del Llenguadoc.⁷

A més del conjunt habitual d'acusacions – reunir-se de nit i trencar els vots –, les principals preocupacions del concili de Besiers respecte a aquests homes i dones no eren tant les creences apocalíptiques que mantenien com les seves expressions públiques de religiositat (MARTÈNE, DURAND 1717: IV, 226). No sols predicaven la fi del món, sinó que també es dedicaven a nous tipus de *pœnitentia* i abstinència, i practicaven noves observances. Pel que sembla, els temors del concili no eren del tot injustificats, ja que l'atractiu de la causa oliviana entre la població no faria sinó créixer al llarg dels anys següents. Segons declaració de setembre de 1325, una dona anomenada Astruga de Rundaria va ingressar al Tercer Orde de sant Francesc cap allà el 1305, quan també va fer vot de virginitat a l'església de Nostra Senyora de Gràcia a Serinhan, el poble natal d'Olivi (Doat 28, fol. 224v). En aquesta mateixa època, la vídua Ermessenda Grossa va fer vot de castedat “persuadida per alguns frares” (Doat 27, vol. 14r), i la més tard cèlebre Prous Boneta, qui per llavors tenia tot just nou anys, va fer el mateix després de visitar la tomba d'Olivi a Narbona (Doat 27, fol. 56r).

Encara més, el 18 d'agost de 1309, un procurador enviava una súplica al papa Climent V en nom de les elits urbanes de Narbona enmig les tensions creixents entre les files franciscanes.⁸ Al·legaven que els escrits olivians havien estat injustament condemnats i informaven el pontífex que la Regla de sant Francesc no s'observava degudament, mentre que els que hi romanien fidels patien i eren empresonats. Finalment, pregaven al Papa que concedís a les restes del germà Pere de Joan un estatut especial perquè pogués ser venerat. Les dissensions al voltant de la qüestió de la pobresa havien donat forma a incipients faccions oposades dins de l'orde, donant visibilitat per primera vegada al conflicte cada cop més evident entre l'obediència al papat i l'obediència als vots i a la Regla franciscana. Els convents del centre-nord d'Itàlia i del sud de França es van mostrar especialment actius en el seu suport a les postures rigoristes – d'aquí la implicació dels ciutadans de Narbona – i aquests frares “radicals” aviat van ser denominats franciscans espirituals, per comparació amb els seus germans més moderats, coneguts com a franciscans conventuals, o “la comunitat”.

⁷ Per a una anàlisi en profunditat de la base textual, les característiques doctrinals i les pràctiques devocionals de les comunitats beguines del Llenguadoc i una llista actualitzada de referències bibliogràfiques sobre aquests grups, vegeu NIETO-ISABEL 2018.

⁸ No es conserva el text íntegre de la súplica, però la seva presentació es recull al document conegut com a *Sol ortus*, una mena de catàleg dels diferents casos de repressió de la branca espiritual de l'Orde de sant Francesc i dels seus seguidors compilat pel franciscà Raimon de Fronsac en algun moment posterior a maig de 1318 (DENIFLE, EHRLE 1885–1887: vol. 3, 1–32).

L'1 de març de 1311, en el marc dels debats previs al Concili de Vienne, Bonagràcia de Bèrgam va presentar també una apel·lació davant el papa Climent V (DENIFLE, EHRLE 1885–1887: vol. 2, 365–74). Bonagràcia i altres franciscans moderats hi reafirmaven la justícia de la condemna de l'obra d'Olivi, però també advertien contra certs grups nascuts de la doctrina oliviana que es reunien en conventícoles i podien esdevenir una amenaça (DENIFLE, EHRLE 1885–1887: vol. 2, 372). Entre altres transgressions, Bonagràcia afirmava que consideraven evangèlica la doctrina oliviana, ja que, segons ells, havia estat revelada per l'Esperit Sant; creien que el matrimoni no era més que un bordell privat, i mantenien que un àngel havia llevat l'autoritat papal a Nicolau III per la maldat del pontífex, cosa que els havia portat a triar el seu propi papa (DENIFLE, EHRLE 1885–1887: vol. 2, 371). A més, adoraven Olivi com a sant, i creien que el difunt franciscà era aquell àngel que segons el llibre de l'Apocalipsi seguiria al que portava el segell del Déu vivent (Ap 10, 1).

Tot i l'evident parcialitat de la retòrica de Bonagràcia, no anava massa desencaminat pel que fa a les creences d'aquests grups. Algunes de les declaracions que més tard tindrien lloc davant els tribunals inquisitorials esmenten com, durant la treva temporal propiciada pel Concili de Vienne i l'anomenat acord clementí, simpatitzants olivians assistien a les prèdiques més aviat incendiàries dels frares espirituals. Mateu, capellà de Bèlvéser, confessava que cap al 1313, quan encara era només un clergue amb ordes menors, va escoltar el sermó públic que fra Raimon de Johan va donar a Mont-real (Doat 27, fol. 85v).⁹ Després del sermó, Mateu li va preguntar per què, si el que volia era patir per la seva fe, no se n'anava a ultramar, i Raimon va respondre que els enemics de la fe ja estaven entre ells, que l'Església era la *meretrix magna* descrita per Joan a l'Apocalipsi, que perseguiria els ministres de Crist i els pobres.¹⁰ A això, Raimon encara afegia que l'Església romana no havia tingut un veritable papa des de Celestí V, els seguidors i veritables successors del qual estaven a Sicília. Va ser també cap al 1313 quan, a petició d'un dels actors més influents de la xarxa beguina, Guilhem Verrier, el sastre narbonès Blas Boer va contactar per primera vegada amb certs frares espirituals i beguins que consideraven Olivi un sant i als que va sentir llegir escrits olivians.¹¹

⁹ Cal assenyalar que, tot i que l'acta data la confessió de mossèn Mateu el 1320, “anno domini millesimo trecentesimo vicesimo”, això podria deure's a un error del copista Doat que hauria omès la darrera part de la xifra. Totes les confessions corresponents a aquest sermó general, celebrat a Carcassona l'11 de novembre de 1328, van ser pronunciades entre 1324 i 1328, per la qual cosa 1320 sembla una data massa primerenca. Tot i així, Raimon de Johan, qualificat d'apòstata a la majoria de les declaracions, és considerat aquí encara membre legítim de l'orde franciscà i, a més, encara predicava públicament, suggerint que, en qualsevol cas, aquest episodi no devia ser posterior a 1317.

¹⁰ Doat 27, fol. 86r: “(...) se passurum propter fidem cum ipse non iret ultra mare ubi inimici fidei, respondit et dixit audientibus aliquibus personis qui sibi loquitur sic inimici fidei sunt inter nos nam Ecclesia qua regimur figuratur nobis per illam magnam meretricem de qua loquitur Bertrandus—(sic. probablement ‘Beatus’)—in apocalipsi, et ista persequitur ministros Christi et pauperes.”

¹¹ Doat 27, fol. 84r: “(...) duodecim anni possunt esse inductus per Guillelmum Dominici Veirerium de Narbona familiaritatem fratrum minorum qui portabant habitus parvos et etiam Begguinorum habere incepit, et cum eis frequentare; a dictis Begguinis audivit quandoque legi scripturam fratris Petri Joannis quem sanctum patrem reputabant.”

Després de la mort de Climent V el 1314, la situació va empitjorar, però ni la implicació dels laics ni el seu suport a la doctrina oliviana no van disminuir. El culte a Olivi va continuar creixent, atraient multituds de tota la regió languedociana fins a la destrucció de la seva tomba en algun moment del 1318. D'aquesta època data també la primera implicació de diversos acusats. El mercader de seda Bernat Castelló assistia un grup de beguines i pagava el seu allotjament a la seva ciutat natal, Montpeller, uns deu anys abans de la seva confessió l'agost del 1325;¹² la vídua Sibil·la Cazelles ja coneixia a les Boneta, un petit grup de beguines de Montpeller cap al 1315;¹³ més o menys a la mateixa època, Amada Orlach donava freqüents almoines a les beguines de Lodeva;¹⁴ i també va ser llavors quan Amoda Sepian es va fer terciària franciscana a Limós abans de traslladar-se a Narbona amb ocasió de la “festa del germà Pere de Joan”.¹⁵

Segons el relat de Raimon Barrau, qui fou el prior del convent dominic de Besiers des de 1316, els franciscans espirituals i els beguins eren nombrosos a tota la diòcesi de Besiers, així com a Narbona, Lodeva, Agde, Perpinyà, Carcassona i més enllà, i comptaven amb l'ampli suport no sols de la població, sinó també del bisbe de Besiers i de tota la seva cort episcopal (BOTINEAU 1965: 504–05). El to de Barrau és extremadament hostil i no encerta en totes les dades, ja que assenyala Bernat Deliciós com el “cap diabòlic” del perillós grup,¹⁶ però el seu testimoni mostra el nivell d'implicació de la societat laica i eclesiàstica en els conflictes de l'orde franciscà.¹⁷ A més, el 21 de febrer de 1316, després que els frares de Narbona i Besiers es rebel·lessin contra els seus superiors, es fessin per la força amb el control dels seus convents i fossin excomunicats, els cònsols de Narbona van fer una protesta pública. Als ciutadans de Narbona se'ls havia prohibit sentir la prèdica dels frares i ser confessats per ells, i els cònsols van sentir la necessitat de

---

12 Doat 27, fols. 20r–21v: “(...) quibusdam Beguinis quandam domum suam (...) amore Dei accomodavit (...) committens hec a decem annis et citra.”

13 Doat 27, fol. 16v: “(...) Beguinarum de Montepessulano decem anni sunt elapsi familiaritatem habuit inter quas erant Na Prous Bonete, detenta in muro, et eius soror et socia quas in eorum domo aliquando visitavit.”

14 Doat 28, fol. 192r: “(...) decem anni sunt et amplius sunt elapsi quibusdam Begguinis tunc in Lodova morantibus qui postea fuerunt condemnati et combusti elemosinas frequenter dedit.”

15 Doat 28, fol. 237v: “(...) decem anni et amplius sunt elapsi recepta fuit et professa in tertio ordine beati Francisci apud Limosum. Item tempore quo fiebat festum de fratre Petro Johannis sicut de sancto ivit Narbonam et inibi habitavit.” Totes les declaracions esmentades van tenir lloc en algun moment de 1325, i totes utilitzen fórmules similars a “decem anni et amplius sunt elapsi” per datar els episodis concrets que relaten els acusats. Tot i que, atesa la pròpia vaguetat d'aquestes fórmules, cal anar amb cura amb la precisió de les dates que se n'extreuen, totes ens parlen de l'època anterior a la persecució inquisitorial i, per tant, ens ajuden a establir el context d'aquest període turbulent però encara no obertament perillós per a les comunitats beguines.

16 Bernat Deliciós fou un frare franciscà al qual, entre d'altres coses, se li pot atribuir el mèrit de liderar una campanya relativament exitosa contra els abusos dels inquisidors en la seva persecució dels heretges a Languedoc a finals del segle XIII. Gairebé dues dècades més tard, el 1317, compareixia davant el papa Joan XXII per defensar els frares rebels de Narbona i Besiers. Finalment, va ser empresonat i obligat a fer front a més de quaranta càrrecs, entre ells resistir-se als inquisidors dominics i matar el papa Benet XI amb un sortilegi. Sobre la figura de Bernat Deliciós, vegeu FRIEDLANDER 2000.

17 La narració de Barrau formava part d'un memoràndum que va escriure el 1337 adreçat al papa Benet XII. L'objectiu principal d'aquest document era reivindicar la innocència de Barrau, que havia estat acusat de participar en la conspiració que va intentar incriminar el bisbe Guilhem Fré dol en el suposat enverinament del llavors difunt Joan XXII.

defensar els drets dels nombrosos narbonesos devots de sant Francesc que anaven diàriament a missa a l'església del convent franciscà i feien enterrar allà els seus familiars.¹⁸ L'interdicte devia suposar un problema per als actors de la xarxa beguina, doncs els registres inquisitorials revelen que molts d'ells solien confessar-se amb els franciscans espirituals; per exemple, i només a Narbona, Berengaria Donas, Guilhema Berenguer, Guilhema Civile i Peire Esperendiu van admetre haver rebut el sacrament de la confessió dels frares del convent local.¹⁹

El 27 d'abril de 1317, Joan XXII convocava els frares insurrectes de Narbona i Besiers a Avinyó (EUBEL 1898: 118-20), i molts partidaris laics els van seguir en el seu camí. Un cop allà, privats de tot mitjà d'apel·lació, van ser confiats als seus superiors en espera del veredicta papal. La butlla *Quorundam exigit*, promulgada a l'octubre, deixava a mans dels superiors totes les decisions relatives al rigor amb què s'havia de seguir la Regla de sant Francesc, i obligava la resta de germans a sotmetre's a ells (EUBEL 1898: 128-30). Tots els franciscans havien de vestir el mateix hàbit i mantenir graners i cellers per abastir les seves pròpies necessitats (EUBEL 1898: 128-30). Aquestes estipulacions materials només eren un símbol d'un desacord molt més complex entre l'ideal franciscà original d'humilitat i la nova realitat d'un orde religiós popular i influent i les exigències que aquest nou estatus comportava. Igual que la vestimenta en general revelava la posició social, existien lleis eclesiàstiques que establien les normes de la indumentària religiosa. No era en va que els franciscans espirituals eren coneguts com els frares "que vestien hàbits curts i estrictes."²⁰

Michele de Cesena, qui feia poc havia esdevingut ministre general de l'orde franciscà, va interrogar els frares sobre la seva acceptació de la butlla i sobre la seva submissió a l'autoritat papal en assumptes relatius a la regla franciscana. Aquells qui es mostraren disposats a sotmetre's van ser enviats a convents remots amb cartes segellades que indicaven com havien de ser castigats per la seva rebel·lió. La resta van ser lliurats a Michel le Moine, inquisidor de Provença, el 6 de novembre de 1317. Per ordre papal, l'inquisidor franciscà els va interrogar sobre la seva voluntat de sotmetre's a l'autoritat papal o, altrament, ser tractats com a heretges.

---

18 Doat 51, fol. 458: "multi viri boni et mulieres de dicta universitate confluant quotidie pro divinis misteriis audiendis ad domum seu ecclesiam minorum Narbone predictam, ubi palam et publice misteria quotidie celebrantur, et pro fieri celebrandis, et dicendis missas et orationes propter animas parentium, amicorum et benefactorum eorumdem, qui in dicto monasterio sunt sepulti." Per a una discussió detallada d'aquest episodi i els vincles entre els grups més rics de la ciutat i la branca espiritual de l'orde franciscà, vegeu PIRON 1998: esp. 305-07 i, més recentment, BURNHAM 2009.

19 Berengaria era la dona d'un mercader (Doat 28, fols. 219v-220r), Guilhema Berenguer s'havia traslladat a Narbona amb la seva germana des de la seva ciutat natal de Montanhac (ibid., fol. 207r), Guilhema Civile era la dona d'un teixidor (ibid., fol. 226v), i Peire era teixidor.

20 A tall d'exemple, el desembre del 1325, tant Andreu Berenguer com la seva esposa Agnès, de Montanhac, els descriuen de forma similar: "fratres minores portantes habitus parvos et strictos qui dicebantur Spirituales" (Doat 27, fol. 11r); "sciens fuisse de illis portantibus habitum curtum" (Doat 27, fol. 12r).

2. Es desferma la persecució

Sancta romana fou promulgada el desembre de 1317, tot just un mes després que els espirituals fossin transferits a la jurisdicció de Michel le Moine. En aquesta butlla, Joan XXII comparava els beguins i altres expressions espirituals similars amb llops rapinyaires amb pell de xai (EUBEL 1898: 134). Aquestes “noves religions” adoptaven el seu propi hàbit, es reunien en conventícoles, escollien els seus propis superiors – als qui anomenaven ministres –, vivien en comunitat, mendicaven públicament i, el més important, simulaven ser membres professors del Tercer Orde de sant Francesc (EUBEL 1898: 135). No obstant això, les expectatives apocalíptiques que el concili provincial del 1299 havia identificat tan clarament no surten enlloc a *Sancta romana*. La raó podria ser que en aquell moment concret, la principal preocupació del papat era sotmetre els grups que semblaven desviar-se de l'espiritualitat franciscana ortodoxa i donar suport a les reivindicacions dels frares espirituals, els quals, aleshores, ja eren percebuts com una font de perill cismàtic. Així, la butlla es dedicava sobretot a assenyalar de quina manera aquests beguins prenién l'aparença d'un orde religiós legítim encara que no comptessin amb l'aprovació papal, i acabava habilitant les autoritats episcopals per actuar contra tals individus (EUBEL 1898: 135).

Al maig de 1318, quatre frares espirituals van ser lliurats al braç secular a Marsella, i la notícia es va difondre ràpidament per la xarxa beguina. En el seu testimoni, el terciari franciscà Peire Calvet relatava com un conegut membre del grup, un tal Peire Trencavel, havia portat la notícia a Senta Gabèla, i afirmava que els frares havien estat cremats per enveja d'altres franciscans i per defensar la seva regla, que consideraven evangèlica (PALES-GOBILLIARD 2002: 1366). Maria de Serra, també terciària, admetia que ja al maig de 1318 algú de Narbona – probablement el mateix Trencavel – va arribar a Senta Gabèla portant les relíquies d'un dels frares cremats a Marsella (PALES-GOBILLIARD 2002: 1372). Mentrestant, a Bèlpuèg, Bernat de Na Jacma tenia una còpia escrita de les confessions dels quatre frares (PALES-GOBILLIARD 2002: 1340). Alguns dels membres de la xarxa els havien conegut personalment, com les vídues Ermessenda Grossa i Sibil·la Cazelle, totes dues de Gin hac,²¹ i d'altres tenien coneguts entre els frares rebels. Per exemple, Bernat Mauri havia donat suport als frares del convent de Narbona, encara que suposadament només abans que fossin lliurats a l'inquisidor de Provença.²² Així, doncs, la principal font d'informació de la xarxa beguina sobre el que havia passat a Avinyó i Marsella foren els frares supervivents, que també aportaren la seva pròpia explicació del que estava passant, i amb ella la base dels arguments que els membres de les comunitats beguines defensarien més tard davant dels inquisidors.

L'execució de Marsella va tenir força repercussió entre beguins i simpatitzants. Peire Esperendiu 21 Respectivament, Doat 27, fol. 14r: “Item unum de quatuor fratribus minoribus Massiliæ combustis novit, et apud Gin hacum vidit,” i Doat 27, fol. 16v: “(...) unum de fratribus minoribus qui combusti fuerunt Massiliæ olim novit.” 22 Doat 35, fol. 25v–26r: “(...) fuit adherens appellationibus et provocationibus factis ad sedem apostolicam per fratres Gillelmum de Sancto Amantio, Franciscum Santii, Servianum et pluries alios commorantes tunc in conventu fratrum minorum Narbonæ. (...) quod non postquam dicti fratres qui combusti fuerunt Massiliæ ducti fuerunt Massiliam ad dictum inquisitores hæreticæ pravitatis.”

va sentir els beguins de Narbona afirmar que els frares mai haurien d'haver estat cremats i que havien estat condemnats molt injustament.²³ A Bèlpuèg, Peire Morés creia que Crist havia estat condemnat espiritualment i crucificat de nou en els quatre frares de Marsella (PALES-GOBILLIARD 2002: 1316); i, segons la declaració de Raimon de Bosch, aquest mateix Peire afegia fins i tot que els quatre frares eren com els quatre braços de la creu de Crist (PALES-GOBILLIARD 2002: 1302). Els inquisidors preguntaven directament pels frares executats i pel que els sospitosos pensaven d'ells, ja que aquesta informació aviat es va convertir en una mena d'identificador herètic. De fet, la mort dels frares a la foguera esdevingué també un marcador temporal que utilitzaven tant els inquisidors en els seus interrogatoris com els deponents en les respostes. Bernat Castelló datava una conversa amb les beguines que allotjava a Montpeller en una època "posterior a la crema dels quatre frares a Marsella";²⁴ Bernat Peyrotas, responia a la pregunta de quant de temps havia mantingut les seves creences herètiques tot dient, "des que es va assabentar de la injusta condemna dels quatre frares franciscans a Marsella fins a la captura de l'últim beguà a Lodeva";²⁵ i el capellà Peire de Tornamira afirmava que havia abandonat l'hàbit dels beguins després de l'execució dels quatre frares (GERMAIN 1857: 338).

Al llarg dels dos anys següents, diversos tribunals episcopals seguiren les directrius de *Sancta romana* i perseguiren els sospitosos de beguisme arreu del Llenguadoc.²⁶ D'aquesta primera activitat inquisitorial episcopal en donen testimoni les declaracions posteriors, que mostren el paper actiu del tribunal arquebisbal de Narbona i dels bisbes i funcionaris episcopals de Besiers, Magalona i, sobretot, Pàmies i Lodeva en els esforços per dissoldre aquestes comunitats. La referència més antiga en aquest sentit la proporciona una carta enviada pel papa Joan XXII al bisbe de Magalona, Andreu Fré dol, el 18 de setembre de 1318, en la qual el pontífex ordenava a Fré dol que l'informés sobre "diverses inquisicions contra beguins" dutes a terme a la seva diòcesi (EUBEL 1898: 157). Pel que fa a mencions posteriors de la implicació d'aquest particular tribunal, Alisseta Boneta, Bernard Castelló i Bernat Peyrotas confessaven haver visitat un grup de beguines i beguins empresonats a la presó episcopal de Magalona, i Ermessenda Grossa va prestar declaració davant del mateix bisbe anys abans del seu interrogatori de novembre de 1325 a mans d'Henri de Chamayou.²⁷ Així mateix, la confessió de Bernat Mauri proporciona un dels

23 Doat 28, fol. 250r: "(...) alios quos nominat loqui de fratribus minoribus Massiliæ combustis audivit, et inter alios unum dixit 'lassas les anar, car a grant tort sont justifiats et morts'."

24 Doat 27, fol. 20r: "(...) post combustionem vero illorum quatuor Messaliæ (sic.) combustorum, a prædictis Beguinis (...) audivit."

25 Doat 28, fol. 21r: "(...) a tempore quo audivit dici illos quatuor fratres minores Massiliæ combustos fuisse iniuste condemnatos usque ad tempus quo fuit captus ultimo in Lodova, scilicet anno domini millesimo trecentesimo vicesimo secundo."

26 Aquesta campanya de persecució també va tenir repercussions fora del Llenguadoc, a les comunitats beguines de Girona, Mallorca i Barcelona. Per a una discussió sobre la difusió de creences olivianes a la regió i una llista de referències bibliogràfiques sobre el tema, vegeu NIETO-ISABEL 2017.

27 Els beguins empresonats a Magalona moriren a la foguera el 18 d'octubre de 1321, a Lunèl. Doat 27, fol. 27v: "Item Beguinis et Beguinis in carceribus episcopi Magalonensis detentos qui postea fuerunt in Lunello combusti in ipsis carceribus visitavit"; Doat 27, fol. 20r: "(...) et demum captis et detentis eisdem in carcere domini Magalonensis episcopi eos visitavit"; Doat 28, fol. 26v: "(...) et tunc visitavit quinque Begguinos qui detinebantur in carcere domini episcopi Magalonensis"; Doat 27, fol. 16r: "confessum fuisse in curia domini episcopi Magalonensis."

testimonis més primerencs de les inquisicions portades a terme per les autoritats arquebisbals, atès que Mauri hi admetia que els vicaris de l'arquebisbe l'havien interrogat a Narbona cap al 1319, i que posteriorment va ser capturat i empresonat a la presó arquebisbal durant vint-i-quatre setmanes, després de les quals el van deixar anar. En estreta col·laboració amb l'inquisidor arquebisbal, l'inquisidor dominic de Carcassona, Joan de Belna, condemnà Mauri a portar creus, peregrinar i fer penitència pública.²⁸ L'episodi probablement es donà el 14 d'octubre de 1319, durant el primer sermó general documentat al final del qual foren executats membres de la xarxa beguina.²⁹

Efectivament, en tal data Mai de Blandisio, Peire de Fraxino i Bernat Raimon de Monesc van ser lliurats al braç secular per l'arquebisbe Bernard de Fargues i l'inquisidor Joan de Belna i cremats al cementiri de l'església de Sant Fèlix (MANSI 1761: 257). Les seves morts van ser presenciades per molts a la ciutat, però la notícia arribaria també a les comunitats beguines més allunyades. A Narbona, Peire Esperendiu va assistir a l'execució, on va sentir predicar Bernat Mauri – no gaire públicament, cal suposar – i Guilhema Civile va utilitzar l'esdeveniment com a marcador temporal en la seva pròpia declaració.³⁰ A Bèlpuèg i Savardun, Bernat de Na Jacma i Mateu Terré els veien com a màrtirs, i a la veïna Senta Gabèla, Raimon d'Antusan guardava un tros de fusta de l'estaca de la foguera a la qual els van lligar (PALES-GOBILLIARD 2002: 1332). L'arxipreste Germà d'Alanh, qui va actuar com a inquisidor arquebisbal del 1320 al 1323, també va participar en les primeres investigacions sobre el moviment beguí, com demostren les declaracions posteriors de Guilhema Berenguer i del mercader Peire Montlaur, els quals confessaren davant els inquisidors dominics Jean du Prat i Pierre Brun al desembre de 1325 i gener de 1326, respectivament.³¹

Altres tribunals episcopals van contribuir també activament en aquests primers moments de persecució de les comunitats beguines. El guarnicioner Peire Massot i el sastre Peire Dayssan van confessar primer davant el bisbe de Besiers, l'esmentat Guilhem Frédol, i només més tard, el 1325,

---

28 Sobre la base de la *Chronica* de Nicolau el Menoret, que s'inspirava en gran mesura en l'obra de Michele de Cesena, Louisa Burnham assenyala que l'arquebisbe de Narbona començà a col·laborar amb l'inquisidor de Carcassona a partir del 1321, però el cas de Bernat Mauri permet avançar aquesta data almenys fins a l'octubre de 1319; cf. BURNHAM 2008: 169, n. 142. Per a aquesta primera condemna de Bernat Mauri, vegeu Doat 35, fol. 24r-v: "(...) vicarios generales Reverendi in Christo Patris Domini Bernard Dei gratia archiepiscopi Narbonensis (...) fuit citatus, captus et detentus ac inquisitus in et super facto fidei et stetit captus in carceribus dicti Domini archiepiscopi Narbonensis per viginti quatuor septimanas vel circa (...) unacum religioso viro fratre Johanne de Belna ordinis prædicatorum inquisitore quondam hæreticæ pravitatis de gente Carcassonæ sententialiter in dicto loco Narbona cruce signatus, et aliis pœnitentiis astrictus."

29 Segons la seva declaració, Mauri va ser condemnat a portar creus des de la festa de sant Lluç, el 18 d'octubre del 1319, fins a la festa de sant Martí (11 de novembre) o santa Caterina (25 de novembre) d'aquell mateix any, la qual cosa encaixaria amb la data del sermó (Doat 35, fol. 24v).

30 Doat 28, fol. 250r: "Item quando frater Maduis et P. de Fraxino fuerant condemnati in cimiterio Sancti Felicis Narbonæ ipse loquens interfuit et a longe audivit frater Bernardum Maurini tunc prædicantem; ibid., 227v: "(...) in qua credentia stetit continue usquequo frater Madius fuit condemnatus."

31 Doat 28, fol. 208v: "(...) dicens se de prædictis antea confessa fuisse domino Germano de Alanhano, non tamen omnia supradicta dixerat coram ipso"; Doat 28, 224r: "(...) confessum se fuisse asserit dudum ante confessionem præsentem coram domino Germano de Alanhano, inquisitore per dominum Narbonensem archiepiscopum deputato."

compareixerien davant dels inquisidors dominics.³² Totes les inquisicions dutes a terme per Bernat Gui contra els actors de la xarxa beguina van ser presidides també pel bisbe de Pàmies, Jacques Fournier. Per exemple, Bernarda d'Antusan declarava que ella i el seu marit Raimon van ser alliberats després d'acatar la voluntat del bisbe de Pàmies i de l'inquisidor de Tolosa (PALES-GOBILLIARD 2002: 1356).

Però la cort episcopal més eficaç en aquest sentit va ser, sens dubte, la de Lodeva. Seguint les ordres del bisbe Jacques de Concots, nombrosos sospitosos de participar de "l'heretgia dels beguins" van ser capturats l'any 1320 i obligats a abjurar.³³ Jacques de Concots, qui ocupà la seu episcopal del 1318 al 1322, era dominic i, a més, confessor de Joan XXII. El mateix 1320, va ser ell qui va respondre en nom del papa a la petició d'un bisbe anònim que demanava consell sobre com identificar i processar els beguins, per la qual cosa Concots el va remetre a l'experiència dels inquisidors de Carcassona i Tolosa –Joan de Belna i Bernat Gui. La resposta de Joan de Belna es recull a Doat 37 (fols. 74v-81v) i proporciona la base per entendre la definició inquisitorial d'aquest moviment dissident en aquesta primer etapa.³⁴

El principal argument de la resposta de Belna a la petició del bisbe es basa en l'autoritat papal, ja que, segons l'inquisidor, negar-se a sotmetre's a les ordres papals equival a heretgia. Atès que el poder papal estava per sobre de la Regla franciscana, el pontífex tenia plena autoritat per promulgar una butlla com *Quorundam exigit*, i també tenia la potestat de suprimir qualsevol orde religiós.³⁵ D'aquí se seguia que, atès que els quatre frares cremats a Marsella havien rebutjat no només el contingut de la butlla en si, sinó encara més, la pròpia facultat del papa per modificar la Regla, la seva condemna com a heretges estava plenament justificada, i també ho estava el càstig que aquesta comportava. Així doncs, l'actitud dels sospitosos davant d'aquest episodi era clau per jutjar si havien traspassat la frontera de l'ortodòxia.

També era necessari considerar una prova fins i tot més específica de la qualitat herètica d'aquest grup, això és, la defensa que feien de la doctrina oliviana com a catòlica i dels escrits olivians

---

32 Doat 27, fol. 14r: "(...) dicit se fuisse confessum in curia domini episcopi Bitterrensis"; Doat 28, fol. 214v: "(...) ad tempus quo ivit ad confitendum domino episcopo Bitterrensi."

33 Berengaria Estorg, Bernat Durban, Bernat Malaura, l'esmentat Bernat Peyrotas, Jacma Lauret, Manenta Maur i Martí de Sant Antoni declararen davant del tribunal episcopal de Lodeva el 1320.

34 Tot i que la resposta no apareix signada, és clar que devia ser escrita per l'inquisidor de Carcassona o pel de Tolosa. Sylvain Piron argumenta de manera convincent que fou obra de Joan de Belna tot assenyalant les diferències marcades entre aquest text i els escrits de Bernat Gui sobre els beguins. Per a una anàlisi detallada del context de producció i de la inclusió d'aquesta resposta en el marc d'un recull realitzat per Joan de Belna arran de la seva implicació en el procés contra els beguins, vegeu PIRON 2006a. Una edició del document també pot trobar-se MANSI 1761: 274–76.

35 Doat 37, fols. 75v–76r: "(...) illi qui pertinaciter asseverunt quod Papa Romanus condendo et promulgando quandam constitutionem seu declarationem seu interpretationem regulæ fratrum minorum quæ constitutio incipit 'Quorundam' et hæc condemnaverat vitam Christi (...) Prædicta igitur asserentes pertinaciter credo esse velut hæreticos condemnandos (...) Item asserentes quod Papa non potuit cassare regulam beati Francisci vel aliquam aliam quamvis eam potuerit confirmare expresse obviant potestati apostolicæ (...) ita potest eundem ordinem tollere."

com a revelats per l'Esperit Sant.³⁶ Finalment, Joan de Belna afegia les diferents formes de contrarestar les tàctiques utilitzades pels sospitosos per tal d'evitar les condemnes tot al·legant ignorància, fals acatament i motius enrevessats. L'inquisidor afirmava que no era versemblant que romanguessin ignorants quan els errors pels quals els frares havien estat condemnats havien gaudit d'una àmplia popularitat.³⁷

L'anàlisi de les vuitanta-una declaracions que inclouen informació sobre les creences en circulació dins la xarxa dels beguins mostra com aquestes qüestions introduïdes per Joan de Belna, que en part sorgien dels primers interrogatoris, van continuar apareixent al llarg de la dècada següent.³⁸ La injustícia de les execucions de frares i beguins, la creença que havien mort com a màrtirs gloriosos i eren al Paradís, el tema de l'autoritat papal, la il·legimitat de *Quorundam exigit* i el caràcter catòlic dels escrits d'Olivi ocupen els primers llocs entre els diferents postulats que conformaven el que podríem anomenar el sistema de creences beguí.

La conseqüència més immediata de les primeres inquisicions contra el moviment beguí fou la necessitat d'ampliar la línia original de l'interrogatori que pertocava a l'execució dels frares a Marsella per tal d'abastar les execucions que aviat se succeïren arreu del Llenguadoc. Al voltant del 80% d'aquestes declaracions inclouen referències a condemnes injustes. A la primavera de 1322, a Senta Gabèla, Bernarda d'Antusan admetia creure que els quatre frares morts eren màrtirs, afegint-hi que el mateix podia dir-se dels beguins que havien estat cremats els anys següents (PALES-GOBILLIARD 2002: 1352). També a Senta Gabèla, Peire Calvet comentava com quan es van assabentar de la mort dels frares tots havien estat d'acord que eren sants màrtirs, i l'any següent, quan van començar les execucions de beguins, Peire i altres del seu grup afegiren que els condemnats també ho havien estat injustament (PALES-GOBILLIARD 2002: 1366). A prop d'allà, a Bèlpuèg, el "ministre de Beguins" Peire de Maseras proporcionava els motius que s'amagaven al darrere de l'execució dels frares, repetint una vegada més que havien estat injustament condemnats per afirmar que el papa no podia dispensar del vot de pobresa, que obligar els franciscans a tenir cellers i graners anava en contra de la Regla evangèlica de sant Francesc, i que per tant no havia de ser obeït (PALES-GOBILLIARD 2002: 1310). Uns tres anys més tard, a la tardor del 1325, a Narbona, el teixidor Guilhem Quartier encara confessaria haver discutit l'assumpte sovint amb força gent, i que tots pensaven que els beguins executats havien

36 Doat 37, fols. 76v–77r: "Item de doctrina insana fratris Petri Joannis de ordine fratrum minorum quam præfati insensati dicunt esse a Spiritu Sancto revelatam, et nullum errorem vel hæresim continere dicunt quod in his quæ scripsit super Apocalipsim beati Joannis inveniuntur quamplures continentes hæresim et errorem."

37 Doat 37, fol. 79v: "(...) quod contra tales tamquam contra credentes hæreticorum erroribus sit procedendum, non obstante quod ad velamen suæ malitiæ dicant se tales nescivisse, nec credere eos errores tenuisse, quia propter errores esse condemnatos (...) non sit verisimile quod apud eos remanserit ignotum et ignoratum illud quod est tan famose publice divulgatum."

38 Aquesta anàlisi es basa en l'estudi detallat dels registres inquisitorials relatius als beguins del Llenguadoc realitzat a NIETO-ISABEL 2018.

estat condemnats injustament – “a tort et a peccat”– , que havien portat una vida santa i eren la llum de la fe catòlica, i que, com a tals, ja eren al Paradís com a sants màrtirs.³⁹

L'incompliment, o millor dit, la negativa a sotmetre's a *Quorundam exigit* es trobava a l'arrel del problema tant per a les autoritats com per als membres de la xarxa beguina. En els primers interrogatoris conservats de març de 1322, Maria de Serra ho resumia en termes força senzills: el papa no hauria d'haver concedit graners i cellers als franciscans, doncs sant Francesc no ho havia autoritzat (PALES-GOBILLIARD 2002: 1374). Guilhem Ros anava encara més lluny i afirmava que el papa, qui havia perdut la seva autoritat en condemnar els quatre frares a Marsella, havia promulgat injustament un edicte sobre graners i cellers, i en fer-ho, havia esdevingut l'Anticrist místic que preparava el camí per al Gran Anticrist (PALES-GOBILLIARD 2002: 1360). En les inquisicions dutes a terme el 1325, la qüestió de *Quorundam exigit* es va mantenir en primer pla a les declaracions dels sospitosos. A Carcassona, Jacma Sobiran explicava com ja abans de la crida a Avinyó del 1317, el franciscà Raimon de Johan li havia dit que els frares espirituals no volien graners ni cellers.⁴⁰ A Montpeller, el ja esmentat Bernat Castelló deia que igual que el papa no podia permetre que un capellà es casés, tampoc no podia permetre que els franciscans tinguessin graners i cellers, i per tant, no hauria d'haver promulgat un decret que ho imposava.⁴¹ A Lodeva, el carnisser Bernat Malaura creia que els frares que havien mort per negar-se a complir aquest decret eren sants màrtirs.⁴² I a Narbona, alhora que Berenguera Verrier opinava que el papa havia pecat en ordenar als franciscans tenir graners i cellers, el seu marit Guilhem Verrier afirmava rotundament que això convertia el pontífex en un heretge i en l'Anticrist místic.⁴³ El teixidor Guilhem Ademar hi afegia que aquest edicte disminuïa la perfecció evangèlica de la Regla, i el sastre Blas Boer recordava haver sentit dir que es tractava d'una constitució injusta i que els frares no tenien perquè acatar-la.⁴⁴ Finalment, Peire Esperendiu, testimoni presencial de l'execució d'octubre de

39 Doat 28, fol. 205v: “Item cum diversis personis de Narbona et aliunde quas nominat loquutus fuit et eas loqui audivit diversis vicibus, pluries et diversis temporibus et locis de facto Begguinorum (...) quod dicti Begguini fuerant homines de bonæ vitæ et sanctæ et erant lumen sanctæ fidei Catholicæ et quod a tort et a peccat fuerant condemnati, et quod erant salvi et sancti martires in paradiso.”

40 Doat 28, fol. 212r: “Item dixit ipsa loquens se audivisse a dicto fratre Raymundo, et aliis antequam citati fuissent, quod non debebant nec volebant habere granaria nec cellaria, nec aliqua reservare.”

41 Doat 27, fol. 20v: “Item quod non potuerat dispensare quod unus cappellanus duceret uxorem nec quod fratres minores haberent granaria et cellararia. Item quod non potuerat nec debebat fecisse illam decretalem quam fecerat super granariis et cellarariis.”

42 Doat 28, fol. 17r: “(...) se audivisse a pluribus quod fratres minores qui noluerunt obedire constitutioni facte per dominum Papam et propter hoc fuerant incarcerati et puniti erant sancti et martires.”

43 Doat 28, fol. 121v: “(...) et quos iste dominus Johannes Papa vicesimus secundus qui nunc est peccaverat quia concesserat fratribus minoribus quod haberent granaria et cellaria”; Doat 28, fol. 242v: “Item habebant dictum dominum Johannem Papam suspectum quod esset hæreticus et mysticus Antechristus, pro eo quod condemnaverat quatuor fratres minores Massiliæ condemnatos et combustos vel quia fecit eos condemnari pro eo quod petebant puram observantiam votorum suorum, et quia dominus Papa fecerat decretalem super granariis et cellariis habendis per eos.”

44 Doat 28, fol. 229v: “Item quod dictus dominus Papa non poterat in regula dictorum fratrum minorum dispensare sicut nec in Evangelio, quia totum est idem nec eis concedere granaria et cellaria, quin esset ad diminutionem Evangelicæ perfectionis et regula eorundem”; Doat 27, fol. 84r-v: “Item audivit ab eisdem quod constitutio facta super granariis et cellariis dictorum fratrum erat iniuste facta. Item audivit a quibusdam hominibus quos nominat quod dicti fratres non tenebantur dictæ decretalem obedire.”

1319 a Narbona, transmetia de manera força colpidora les paraules que va escoltar dir al capellà Bernat Mauri en aquella ocasió, que també eren una referència a la polèmica butlla: “Pour ordi et pour brun se voulent lassar cremar aqueste gent marida, sont bien mal estrut” (“Per ordi i burell volen deixar que aquesta gent mori cremada, els pobres desgraciats”); immediatament després, Peire xiuxiuejava a manera de pregària “Sancta Maria, vere istae bonae gentes moriuntur a grant tort” (“Santa Maria, en veritat aquestes bones gents moren injustament”) (Doat 28, fol. 250r–v).

El text de la sentència pronunciada per Michel le Moine culpava els escrits olivians, i concretament la *Lectura super apocalypsim*, dels errors herètics dels frares espirituals. Les obres d’Olivi no serien condemnades oficialment pel papat fins al 1326, però ja el 1320, la resposta de Joan de Belna deixa clar que les opinions dels teòlegs proporcionaven una base prou sòlida per considerar “demencial” la doctrina del germà Pere de Joan i afirmar que tots aquells que pensaven que era catòlica – i, encara més, fruit de la revelació divina – eren, com a mínim, necis i, en el pitjor dels casos, heretges. De fet, al voltant del 40% dels declarants responien a aquesta descripció. No només consideraven catòlics els escrits olivians en general, sinó que confirmaven que, en efecte, aquests havien tingut un paper important en la definició del seu sistema de creences. El 1322, Peire de l’Hospital, habitant de Montpeller, confessava que creia allò que Olivi – a qui anomenava sant pare – havia escrit a la seva *Postilla*, que li havia estat llegida més de trenta vegades en llengua vernacla (PALES-GOBILLIARD 2002: 1616). Bernarda d’Antusan admetia que havia sentit llegir escrits olivians en llengua vernacla amb altres beguins, especialment la *Postilla*, i que creia que eren catòlics (PALES-GOBILLIARD 2002: 1354). Peire Domenge afegia que la doctrina i els escrits olivians eren tan catòlics com la doctrina de sant Joan Evangelista, i que igual que ell, Olivi era un sant al Paradís, encara que admetia que la glòria de Joan era superior (PALES-GOBILLIARD 2002: 1606). Altres, com Peire Calvet, creien que la doctrina oliviana sobre l’Apocalipsi era bona i catòlica i havia estat confirmada per Climent V, en clara referència a *Fidei catholicae fundamento* i al resultat del Concili de Vienne (PALES-GOBILLIARD 2002: 1370).⁴⁵ Uns anys més tard, Berenguer Jaoul, mercader de Lodeva, seguia mantenint que els beguins extreien les seves opinions de la doctrina del germà Pere de Joan, i que ho feien per la bondat d’aquesta doctrina, que contrastava amb la pompa i l’arrogància dels prelats romans.⁴⁶

Així doncs, tots els temes que ocupaven els primers llocs en el sistema de creences de la xarxa beguina segons els registres inquisitorials conservats ja estaven inclosos en la resposta de Joan de Belna al bisbe anònim el 1320. Tanmateix, aquesta primera definició dels beguins i els seus simpatitzants evolucionaria els anys següents a partir de la pròpia experiència dels inquisidors.

45 Altres beguins defensaven també el caràcter catòlic dels escrits olivians, esmentant alhora l’excepció de les proposicions censurades a Vienne; vegeu la deposició de Peire Tort, a la qual afirmava que la doctrina oliviana havia estat purgada de tot error al Concili, a PALES-GOBILLIARD 2002: 1410.

46 Doat 28, fol. 19r: “(...) et ita dicebant se habere et colligere ex doctrina fratris Petri Johannis ordinis minorum et ista fierent ut dicebant propter seu bonitatem, et quia sequebantur bonam vitam adiciendo quod illi qui regunt Ecclesiam Romanam vinebant in pompis deliciis supervia et fastu.”

3. Un nou paradigma herètic

L'exemple perfecte d'aquesta situació és l'episodi que suposadament va donar origen a la polèmica sobre la pobresa de Crist, un dels protagonistes del qual fou també Joan de Belna. En el transcurs del procés que va concloure amb el sermó general celebrat a Narbona el 28 de febrer de 1322, un sospitós anònim va afirmar que Crist i els apòstols no posseïen res, ni individualment ni en comú.⁴⁷ Durant l'habitual consulta inquisitorial posterior, Joan de Belna va presentar aquesta afirmació com un dels errors herètics pels quals l'acusat havia de ser condemnat. Tanmateix, el llavors lector del convent franciscà de Narbona, Berenguer Taló, qui es trobava entre els experts convocats per a la consulta, va discrepar de l'opinió de l'inquisidor (EUBEL 1898: 224, n.1).⁴⁸ Berenguer va declarar que no només la idea no era herètica, sinó que era una veritat sostinguda per l'orde franciscà i confirmada per la butlla *Exiit qui seminat*, promulgada pel papa Nicolau III el 1279. Joan de Belna el va acusar immediatament d'heretgia i tots dos van presentar els seus recursos davant Joan XXII, procés que acabaria amb la promulgació de *Cum inter nonnullos* el novembre de 1323, la qual afirmava que defensar que Crist i els apòstols mai van posseir res, ni individualment ni en comú, era a tots els efectes herètic.

Així doncs, a partir de març de 1322, la qüestió de la pobresa de Crist es va afegir a la llista d'afirmacions més freqüents a les declaracions dels actors de la xarxa beguina. Per exemple, el maig de 1322, Peire Tort confessava haver sentit predicar uns franciscans a Narbona que Crist i els apòstols no posseïen res; també havien dit que Crist havia aconsellat als apòstols que no portessin or ni plata, ni bossa ni morral, doncs qui es negués a renunciar a les seves propietats no podia ser el seu deixeble (PALES-GOBILLIARD 2002: 1396–98). Peire encara afegia que Crist no duia diners ni per a ús propi ni pels seus apòstols i que no feia servir diners excepte en cas d'extrema necessitat, sinó que designava Judes per administrar-los i distribuir-los entre els pobres (PALES-GOBILLIARD 2002: 1398). Per aquella època, Bernat de Na Jacma insistia que Crist i els apòstols mai no havien posseït res i que, per tant, els franciscans tampoc no podien posseir res; és més, en ser interrogat sobre si això significava que el papa no podia dispensar-los de tal obligació remetia a la sentència del papa Nicolau IV sobre el tema (PALES-GOBILLIARD 2002: 1334).⁴⁹

47 Aquest episodi s'explica a la *Chronica* de Nicolau el Menoret (GAL, FLOOD 1996: 62). Un extracte de la *Chronica* centrat en la controvèrsia que se'n va seguir es pot trobar a EUBEL 1898: 224, n.1. L'autenticitat històrica dels fets ha estat qüestionada pels historiadors, vegeu-ne les anàlisis a TOCCO 1884: 519–22; POU Y MARTÍ 1996: 345–48; PIRON 2006b: 70–71; i BURR 2001: 263.

48 No sabem massa res de la figura de Berenguer Taló – a qui Pou i Martí presenta com a lector del convent de Perpinyà (POU Y MARTÍ 1996: 345–47) –, però Sylvain Piron assenyala encertadament que el seu nomenament com a lector en aquesta regió i època demostra que no era membre de la facció oliviana, i que per tant no defensava posicions espirituals sinó que prenia partit per l'orde franciscà en general (PIRON 2006b: 71).

49 Nicolau IV, el primer papa franciscà, fou l'artífex de la promulgació de *Supra montem*, la regla de facto del Tercer Orde de sant Francesc. Atès que Bernat de Na Jacma era un terciari franciscà, la seva menció del pontífex no és sorprenent, però el fet que Nicolau IV fos un dels primers censors de les obres olivianes i que, a més, les referències més comunes sobre aquest tema es referissin de fet a Nicolau III i *Exiit qui seminat*, fa que no es pugui descartar completament un error en la còpia o en la transcripció.

Diferents versions d'aquesta mateixa creença van continuar apareixent a les inquisicions dutes a terme a finals de l'estiu i la tardor de 1325. A Carcassona, Narbona i Montpeller, els membres de la xarxa beguina admetien que havien sentit dir i cregut que Crist i els apòstols no tenien possessions, ni individualment ni en comú, i alguns, com Guilhem Ademar, fins i tot hi afegien la Verge a aquest grup.⁵⁰ A més, la majoria dels testimonis establien un paral·lelisme més o menys explícit entre la pobresa de Crist i la pobresa de l'orde franciscà, comparació que, segons Na Prous Boneta, va ser també establerta pel mateix Crist, qui suposadament li havia dit en una visió que sant Francesc va iniciar el seu orde en igual estat de perfecció i enaltiment que el de Crist quan ell i els apòstols seguiren el camí de la pobresa.⁵¹ D'aquesta manera, com deia Peire de l'Hospital, afirmar que Crist tingué possessions era considerat herètic per alguns (PALES-GOBILLIARD 2002: 1614) i, en paraules de Na Prous, fins i tot equivalia a titllar el mateix Crist de pecador.⁵² Com conclou Guilhem Verrier en un exercici de lògica impecable, segons l'opinió dels beguins Crist no havia posseït res doncs, en cas contrari, Francesc hauria estat més perfecte que ell, cosa que no podia ser certa.⁵³

Les expectatives apocalíptiques explícites en els primers relats de les activitats d'aquestes comunitats són una prova més dels seus vincles amb les postures olivianes i, tal i com suggereix el dossier de 1320 de Joan de Belna esmentat anteriorment, la circulació de la *Lectura super apocalipsim* entre aquests grups també podia considerar-se com a evidència incriminatòria. Una vintena de declarants esmenten com havien vist, tingut en la seva possessió, llegit o sentit llegir la que seria la darrera obra d'Olivi traduïda a la llengua vernacla. Va ser allà on van trobar el rerefons de l'escenari apocalíptic que ja es percebia com a imminent a principis del segle XIV. En els esdeveniments que seguirien, s'esperava que l'Anticrist exercís un paper preeminent, però a la seva *Lectura*, Olivi havia previst l'adveniment de dues d'aquestes figures, l'Anticrist místic i el gran Anticrist, i els actors de la xarxa de beguina, molt conscients d'aquest fet, tenien els seus propis candidats en ment.

Entre molts altres exemples, el terciari franciscà Raimon Esteve va confessar el març de 1322 que li havien llegit moltes vegades la *Postilla*, i que allà hi deia que un doble Anticrist, és a dir, el místic i el gran Anticrist, estava per arribar (PALES-GOBILLIARD 2002: 1388). Segons Olivi, l'Anticrist místic seria un fals papa que perseguiria els justos des de la seva posició al capdavant d'una Església corrupta; per tant, era natural assenyalar Joan XXII, el papa que havia iniciat la persecució oficial contra els franciscans espirituals i, de fet, més de vint declarants ho farien.

50 Doat 28, fol. 230r: "Item quod Christus et apostoli et beata Virgo Maria nunquam habuerant aliquid nec in proprio nec in communi."

51 Doat 27, fol. 61v: "Item quod Jesus Christus dixit sibi quod in illa perfectione et altitudine quibus sanctus Franciscus incepit ordinem suum in illa perfectione et altitudine incepit Christus cum suis Apostolis tenere paupertatem."

52 Doat 27, fol. 61r-v: "(...) iste Papa confessus est Christum esse peccatorem in hoc quod dixit Christum habuisse in proprio et in communi."

53 Doat 28, fol. 243v: "Item dixit quod si Christus habuerit in proprio vel in communi sanctus Franciscus esset perfectior Christo quod non est verum."

El terciari Mateu Terré va declarar que, així com Joan Baptista va preparar el camí per a Crist, Joan XXII feia el mateix per al gran Anticrist, doncs perseguia els espirituals que volien defensar la Regla de sant Francesc (PALES-GOBILLIARD 2002: 1378). Segons ell, les accions del papa mostraven els signes de l'Anticrist, ja que primer va simular defensar la pobresa i la humilitat per acabar perseguint els pobres

En canvi, el consens sobre la identitat del gran Anticrist, o sobre la cronologia dels esdeveniments futurs estava lluny de ser general. La idea present a la *Lectura* d'Olivi que aquest segon Anticrist seria també una mena de pseudopapa, va fomentar la creença que es faria passar pel més piadós dels homes, cosa que al seu torn va impulsar alguns dels membres del moviment beguí a esperar que sorgís d'entre les seves pròpies files. Maria de Serra, que el 1322 pensava que el gran Anticrist tenia ja uns vint anys, creia que es tractava d'un membre de l'orde de sant Francesc, que simularia així l'aparença de perfecció i santedat (PALES-GOBILLIARD 2002: 1372). En aquesta mateixa línia, Peire Tort afirmava que aquest Anticrist provenia de l'orde franciscà tot proporcionant alguns candidats, Angelo Clareno i Felip de Mallorca (PALES-GOBILLIARD 2002: 1414).⁵⁴ A més, la declaració de Tort exemplifica la incertesa sobre el moment en què es produirien aquests esdeveniments. D'una banda, Bernat de Na Jacma – qui també veia Felip de Mallorca com el candidat més probable – creia que el gran Anticrist hauria completat la seva tasca vers el 1330 (PALES-GOBILLIARD 2002: 1336–38), Mateu Terré apuntava al 1325 (PALES-GOBILLIARD 2002: 1378), i Raimon d'Antusan al tretzè centenari de la Passió de Crist, és a dir, 1333 (PALES-GOBILLIARD 2002: 1348). D'altra banda, tant Raimon de Bosch com Peire de l'Hospital remetien a la *Postilla* en afirmar que la persecució dirigida pel gran Anticrist conclouria en uns catorze anys (PALES-GOBILLIARD 2002: 1300).

És obvi que la *Postilla* d'Olivi fou la font de la imatgeria apocalíptica descrita pels declarants, concretament pel que fa al passatge de l'Apocalipsi 17 sobre la gran prostituta i la bèstia.⁵⁵

---

54 Angelo Clareno va ser una de les figures més destacades del grup de dissidents franciscans italians de la Marca d'Ancona, establerts com a orde pel papa Celestí V sota el nom de Pobres Ermitans del Papa Celestí. L'obra més coneguda de Clareno, el *Liber chronicarum sive tribulationum ordinis minorum*, escrita entre 1323 i 1326, recull els patiments dels seus companys franciscans espirituals a mans dels seus superiors, inserint tals tribulacions a una llarga cadena de persecucions l'origen de les quals Clareno feia retrocedir fins als mateixos inicis de l'orde de sant Francesc. Sobre els espirituals italians i la figura de Clareno vegeu, entre d'altres, AUW 1979 i ACCROCCA 2017. Pel que fa a Felip de Mallorca, ben conegut per les seves opinions franciscanes radicals, era el germà del difunt rei Sanç I de Mallorca i oncle del futur rei Jaume III, durant la minoria d'edat del qual va actuar com a regent. Felip era amic de Clareno i va viure els seus últims anys al regne de Nàpols, on la seva germana, la reina Sança – casada amb el rei Robert de Nàpols – li va proporcionar refugi a ell i als seus amics beguins. Sobre Felip of Majorca, vegeu EVANGELISTI 2007 i POU Y MARTÍ 1996: 235–254.

55 Ap 17, 3: “Allà vaig veure una dona asseguda dalt d'una bèstia escarlata, coberta de noms blasfems, que tenia set caps i deu banyes”, i Ap 17, 5–6: “Portava escrit al front aquest nom misteriós: «Babilònia, la gran, la mare de les prostitutes i de les abominacions de la terra». I vaig veure la dona embriagada de la sang del poble sant i de la sang dels màrtirs de Jesús.”

Per exemple, Bernarda d'Antusan confessava que havia sentit llegir obres olivianes en llengua vernacle, especialment la *Postilla*, amb altres beguins. Fou així com va assabentar-se que Babilònia, la gran prostituta que muntava una bèstia de molts caps amb deu banyes i era la mare de la fornicació tenia a la mà una copa d'or plena d'abominacions, i que aquesta dona no era altra que l'Església carnal (PALES-GOBILLIARD 2002: 1354). Aquesta imatge va ser evocada i elaborada amb freqüència, com a la declaració de Guilhem Ros, a la qual el terciari afirmava que, segons la *Postilla* d'Olivi, l'Església romana era Babilònia, la gran prostituta que s'asseia sobre la bèstia de set caps i deu banyes, embriaga de la sang dels sants, fornicant i abandonant el culte de Crist, el seu marit legítim, pels delits i les riqueses del món (PALES-GOBILLIARD 2002: 1362). Peire de l'Hospital afirmava alhora que havia après a la *Postilla* que l'Església romana era Babilònia, la gran prostituta que muntava la bèstia que sant Joan execrava a l'Apocalipsi (PALES-GOBILLIARD 2002: 1630); i Raimon de Bosch apuntava que la traducció vernacle de la *Postilla* d'Olivi descrivia una dona vestida d'or amb una copa d'or a la mà que estava asseguda sobre una bèstia de set caps i deu banyes, i sobre el cap es podien llegir les paraules "Babilònia, la gran prostituta, mare de la fornicació", comentari al qual Raimon afegia que aquesta dona era l'Església romana (PALES-GOBILLIARD 2002: 1298).

Algunes de les confessions esmentades a les pàgines anteriors, extretes per Bernat Gui entre 1321 i juny de 1322 van servir de base per a la descripció meticulosa que l'inquisidor va fer dels beguins de Llenguadoc a la seva *Practica inquisitionis heretice pravitatis*. Molt més minucios que l'esmentat dossier de Joan de Belna sobre els trets definitoris del grup, Gui va incorporar a les seccions de la seva obra dedicades als "articles erronis dels beguins i els seus seguidors" i la forma adequada d'interrogar-los la major part de la informació proporcionada pels catorze homes i dues dones les *culpaes* dels quals es conserven en el seu llibre de sentències. La *Practica* insisteix en els mateixos temes tractats per Joan de Belna el 1320, és a dir, l'autoritat i el poder papals sobre l'orde franciscà, la legitimitat de la condemna dels quatre frares franciscans de Marsella i dels beguins executats més tard al Llenguadoc, i el caràcter erroni i herètic dels escrits olivians, especialment la *Lectura*. Ara bé, el sistema de creences beguines presentat al manual de Gui afegeix també la controvèrsia sobre la pobresa de Crist – que no va sorgir fins al 1321 –, les diferents pràctiques relacionades amb el culte als màrtirs beguins i, en suma, les respostes obtingudes durant els interrogatoris realitzats per l'inquisidor fins a l'últim detall.

Això és fa especialment evident amb el transcendental tema de la ferida del costat de Crist, concretament la qüestió de si la llança va travessar el cos de Crist abans o després de mort. Segons Joan 19, 33-34, Crist ja era mort, però a la seva *Lectura super Iohanne*, Olivi, basant-se en les experiències místiques de diverses visionàries que coneixia, havia deixat la porta oberta a una nova interpretació de l'escena de la crucifixió en la qual Crist encara era viu.⁵⁶ El 1312, *Fidei catholica fundamentum* – que va ser en part el resultat de l'examen de les opinions d'Olivi

⁵⁶ Per a una discussió detallada sobre el tema, vegeu ROY HARRIS 1985: 27–28 i BURR 1985: 273–88.

per una comissió de teòlegs – va aclarir la postura de l'Església sobre aquest punt, això és, que l'esperit de Crist ja havia abandonat el seu cos quan el soldat va intervenir (EUBEL 1898: 86). Més d'una dècada després, Gui continuava citant la interpretació oliviana de l'episodi, encara que una mica distorsionada, com a part del sistema de creences beguines (MOLLAT 1964: vol. 1, 138). L'inquisidor dominic incloïa en la descripció d'aquest article concret una versió alternativa en què Crist, encara que semblava mort, seguia viu; versió que, segons els beguins, provenia de l'Evangelí original de Mateu. De fet, aquest argument es fa ressò de l'intent d'Ubertino da Casale de defensar la postura oliviana ja el 1311, però, el que és més important, reproduïx gairebé al peu de la lletra l'acta de la declaració del beguï de Bèlpuèg Peire Morés sobre aquest punt.⁵⁷ En paraules d'aquest Peire, segons Mateu, Crist encara era viu quan la llança li va travessar el costat, i la seva ànima encara era al seu cos, però Joan l'Evangelista no ho va explicar així perquè Crist efectivament semblava mort; per tant, l'Església va eliminar aquest detall de l'Evangelí de Mateu perquè els Evangelis no es contradiguessin entre si (PALES-GOBILLIARD 2002: 1328). Només un altre declarant interrogat per Gui, Peire Tort, esmentaria la ferida de llança al costat de Crist, encara que limitant-se a afirmar no haver cregut que Crist seguís viu en aquell moment (PALES-GOBILLIARD 2002: 1412). El 1325, només Guilhem Ademar responia afirmativament a la pregunta sobre aquest article de fe, però la seva declaració no incloïa cap referència als Evangelis.⁵⁸

L'acuradíssima descripció de les creences dels beguins que fa Gui suggereix que, almenys pel que fa als beguins del Llenguadoc, la *Practica* és sobretot una exposició estructurada que reuneix els diferents punts doctrinals, expressions i pràctiques que van sorgir durant els interrogatoris portats a terme entre 1321 i 1322. Aquesta idea es veu reforçada per la seva descripció dels rituals d'adoració dels ossos dels beguins morts, en què Gui afirma que ell mateix havia tocat aquestes suposades relíquies, legitimant així l'autenticitat de la informació a través de la seva pròpia autoritat inquisitorial (MOLLAT 1964: vol. 1, 132). En canvi, alguns dels articles de fe enumerats a la secció dedicada als errors dels beguins no es troben en cap de les declaracions existents, cosa que podria indicar l'existència d'altres declaracions els registres de les quals s'han perdut.⁵⁹

Tot l'anterior indica que la doctrina oliviana va servir de base ideològica al sistema de creences beguï, la qual cosa no vol dir però que els seus seguidors es prenguessin al peu de la lletra els escrits olivians. Les obres d'Olivi van ser traduïdes, reformulades i interpretades tant per lectors

---

57 Tot i que Olivi mantingué una certa ambigüïtat respecta aquesta qüestió, Ubertino va defensar les seves opinions suposadament herètiques tot afirmant haver vist un manuscrit de l'Evangelí de Mateu que contenia aquesta versió dels fets (BURR 2001: 154–55). Convé esmentar aquí un document rubricat que confirma l'existència d'una còpia de l'Evangelí de Mateu a l'abadia de Sant Víctor de Marsella on l'episodi de la llança succeeix mentre Crist encara vivia. Aquest document s'esmenta en una obra titulada *Quod doctrina Petri Johannis fuit iuste dampnata*, que, segons Piron, es va escriure cap al 1311 arran l'apel·lació de Bonagràcia de Bèrgam a Climent V (PIRON 2010: 351, n. 238). Una edició del document es troba a DOUCET 1935.

58 Doat 28, fol. 229r: "Item quod Jesus Christus erat adhuc vivus quando fuerat in cruce lancea percussus."

59 L'únic exemplar conservat del *Liber Sententiarum* és incomplet. Les actes del sermó general celebrat a Pàmies el 19 de juny de 1323, durant el qual es va sentenciar almenys un beguï, Raimon Julià, només inclouen una llista de sentències i cap culpa.

actius com pels passius, que van afegir així els seus propis punts de vista al corpus doctrinal del teòleg franciscà. Però, a més, tant els detractors d'Olivi com els repressors dels moviments laics que van prosperar al voltant del franciscanisme radical van contribuir també a la formació d'aquest corpus, o almenys, a la idea que actualment en tenim.

4. Conclusions

En analitzar fonts inquisitorials per a la recerca de les creences mantingudes per qualsevol grup dissident hem de ser conscients que, atès que els declarants no feien confessió voluntària del seu credo, només és possible conèixer aquelles creences que suposaven una preocupació per als inquisidors. A més, a les primeres fases de la persecució, les autoritats repressores encara no tenien una idea clara de les característiques específiques del moviment herètic en qüestió, i necessitaven definir-les abans de prendre decisions sobre qui era i qui no era un heretge o simpatitzant d'heretges. Aquesta definició es basava en dues fonts principals, els documents oficials, això és, els reglaments i les sentències pronunciades per les autoritats jeràrquiques, i l'experiència dels oficials encarregats de reprimir els moviments herètics. Així, el 1320, l'esmentat bisbe anònim que demanava al papa orientació sobre com identificar i perseguir els beguins, probablement tenia accés als documents relacionats amb la inquisició duta a terme per Michel le Moine contra els frares espirituals, però li mancava la base per a un enfocament més pràctic del problema dels partidaris laics dels franciscans. En aquest sentit, el procés d'identificació i definició dels beguins de Llenguadoc per part dels inquisidors episcopals i pontificis a principis de la dècada de 1320 va passar per diverses etapes que van anar afegint més trets al conjunt d'aquestes comunitats.

L'interrogatori inquisitorial dels beguins de Llenguadoc va anar evolucionant paral·lelament a la pròpia definició del grup per part de les autoritats. Mentre que la principal preocupació del concili provincial del 1299 havia estat l'expressió pública d'una mena de religiositat alternativa, els esdeveniments de les primeres dècades del segle XIV van cridar l'atenció dels inquisidors dominics i episcopals sobre l'associació d'aquests grups amb els franciscans espirituals i, especialment, sobre la seva implicació en cercles olivians. La naturalesa dels interrogatoris va experimentar una mena d'efecte de bola de neu en el sentit que, si bé tots els declarants van ser probablement interrogats sobre el primer conjunt de qüestions, seguia apareixent nova informació que s'incorporava ràpidament als interrogatoris següents, especialment si aquesta informació resultava ser controvertida.

El sistema de creences beguín no era en absolut monolític, tenia fronteres fluides i donava cabuda a la creació de narratives variades. Tot i això, els inquisidors necessitaven una imatge fixa del que significava ser un beguín per tal de poder desarrelar aquesta forma de dissidència. El resultat, com sol passar, fou un sistema de creences i, alhora, una identitat beguina dissident que sorgiria d'un procés de co-construcció al qual contribuïren tant els perseguits com els seus perseguïdors.

BIBLIOGRAPHY

ACCROCCA, Felice, 2017. "Pietro di Giovanni Olivi, Ubertino da Casale, Angelo Clareno. Tre leader del movimento degli Spirituali," *Storia della spiritualità francescana. I secoli XII-XVI*, M. Bartoli, W. Block, A. Mastromatteo (eds.), Bologna, Edizioni Dehoniane Bologna: 325–346.

AUW, Lydia von, 1979. *Angelo Clareno et les spirituels italiens*, Rome, Edizioni di Storia e Letteratura.

BOTINEAU, Pierre, 1965. "Les tribulations de Raymond Barrau, O.P. (1295-1338)," *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire de l'École française de Rome*, 11: 475–528.

BURNHAM, Louisa A., 2008. *So Great a Light, So Great a Smoke. The Beguin Heretics of Languedoc*, Ithaca (NY), Cornell University Press, 2008.

—2009. "La crise spirituelle de 1316 : les Franciscains de Narbonne et leurs relations avec les habitants de la ville," *Moines et religieux dans la ville (XIIIe-XVe siècle)*, Toulouse, (Cahier de Fanjeaux, 44), Privat: 469–491.

BURR, David, 1985. "Olivi, Apocalyptic Expectation, and Visionary Experience," *Traditio*, 41: 273–88.

—2001. *The Spiritual Franciscans. From Protest to Persecution in the Century After Saint Francis*, University Park (PA), The Pennsylvania State University Press.

DENIFLE, Heinrich, EHRLE, Franz, 1885–1887. *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters*, vols. 1–3, Berlin, Weidmannsche.

DOUCET, Victorin, 1935. "De operibus manuscriptis Fr. Petri Ioannis Olivi in Bibliotheca Universitatis Patavinae asservatis. (Finis)," *Archivum Franciscanum Historicum*, 28: 441–442.

EUBEL, Konrad (ed.), 1898. *Bullarium Franciscanum*, vol. 5, Rome, Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.

EVANGELISTI, Paolo, 2007. "Relazioni di potere ed etiche per il potere. Clareno, Filippo di Maiorca e la testualità politica francescana catalano-aragonese," *Angelo Clareno francescano, Atti del XXXIV Convegno internazionale, Assisi, 5-7 ottobre 2006*, Spoleto, Fondazione Centro italiano di studi sull'alto Medioevo: 317–376.

FRIEDLANDER, Alan, 2000. *The Hammer of Inquisitors: Brother Bernard Délicieux and the Struggle against the Inquisition in Fourteenth-Century France*, Leiden, Brill.

GÁL, Gedéon, FLOOD, David (eds.), 1996. *Nicolaus Minorita: Chronica*, St. Bonaventure (NY), Franciscan Institute Publications.

GERMAIN, Alexandre, 1857. “Une consultation inquisitoriale au XIVe siècle,” *Publications de la Société Archéologique de Montpellier*, 4, no. 25: 309–44.

MANSELLI, Raoul, 1959. *Spirituali e beghini in Provenza*, Roma, Nella sede dell’Istituto.

MANSI, Giovanni Domenico (ed.), 1761. *Stephani Baluzii Tutelensis Miscellanea*, vol. 2, Paris, Riccomini.

MARTÈNE, Edmond, URSIN, Durand (eds.), 1717. *Thesaurus novus anecdotorum*, vol. IV, Paris.

MOLLAT, Guillaume (ed), 1964. *Manuel de l’inquisiteur Bernard Gui*, 2 vols, Paris, Les Belles Lettres.

NIETO-ISABEL, Delfi I., 2017. “Overlapping Networks. Beguins, Franciscans, and Poor Clares at the Crossroads of a Shared Spirituality,” *Clarisas y dominicas. Modelos de implantación, filiación, promoción y devoción en la Península Ibérica, Cerdeña, Nápoles y Sicilia*, G.T. Colesanti, B. Garí, N. Jornet-Benito (eds.), Florence, Firenze University Press: 429–48.

—2018. “Communities of Dissent. Social Network Analysis of Religious Dissident Groups in Languedoc in the Thirteenth and Fourteenth Centuries,” PhD. dissertation, Universitat de Barcelona.

PALES-GOBILLIARD, Annette (ed.), 2002. *Le livre des sentences de l’inquisiteur Bernard Gui (1308-1323)*, 2 vols, Paris, CNRS.

PIRON, Sylvain, 1998. “Marchands et confesseurs. Le Traité des contrats d’Olivi dans son contexte (Narbonne, fin XIIIe-début XIVe siècle),” *L’argent au Moyen Âge. Actes des congrès de la Société des historiens médiévistes de l’enseignement supérieur public, 28e congrès, Clermont-Ferrand, 1997*, Paris: Publications de La Sorbonne: 289–308.

—2006a. “Un cahier de travail de l’inquisiteur Jean de Beaune,” *Oliviana*, 2, <http://oliviana.revues.org/26> [2019/09/19]

—2006b. “Censures et condamnation de Pierre de Jean Olivi: enquête dans les marges du Vatican,” *Mélanges de l’École française de Rome - Moyen Âge*, 118, no. 2: 313–73.

—2010. *Recherches d’histoire intellectuelle des sociétés médiévales* (Dossier pour l’obtention de l’habilitation à diriger des recherches à l’Université d’Orléans), Vol. 3. https://tel.archives-ouvertes.fr/tel00520102v2/file/HDR_Piron_vol_3.pdf

POU Y MARTÍ, José, 1996. *Visionarios, beguinos y fraticellos catalanes (siglos XIII-XV)*, Alicante, Instituto de Cultura Juan Gil-Abert – Diputación provincial de Alicante.

ROY HARRIS, Marvin, 1985. *The Occitan Translations of John XII and XIII-XVII from a Fourteenth-century Franciscan Codex (Assisi, Cheese Nuova MS. 9)* (Transactions of the American Philosophical Society, 75), Philadelphia (PA), American Philosophical Society.

THÉRY, Julien, 2008. “‘Inquisitio’ contre Rixende, fanatique du XIIIe siècle: la copie d’un document perdu des archives de l’archevêché de Narbonne par le minime François Laporte (BM Toulouse, MS 625, fols. 73-83, vers 1710),” *L’archevêché de Narbonne au Moyen Âge*, M. Fournié, D. Le Blévec (eds.), Toulouse, CNRS, Université de Toulouse II - Le Mirail: 63–90.

Tocco, Felice, 1884. *L’eresia nel Medio Evo*, Florence, Sansoni.